कैलाली जिल्लामा बोलिने देशहुरिया थारू भाषाको नेपाली भाषासँग तुलनात्मक अध्ययन

देनकला रावल
दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क : ४१३०१३२
त्रि.वि.दर्ता नं. ९-२-४१३-३८-२००२

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको शोधपत्र (नेपा. शि.५९८) पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

२०६९

टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस नेपाली
भाषा शिक्षण विभाग
टीकापुर, कैलाली

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस
टीकापुर, कैलाली

शोध निर्देशकको सिफारिस-पत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस टीकापुर, शिक्षा शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाली भाषा विषयको नेपाली शिक्षा ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत **कैलाली जिल्लामा बोलिने देशहुरिया थारु भाषाको नेपाली भाषासँग तुलनात्मक अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी **देनकला रावल**ले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । यस शोधकार्यसँग म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अतः यस शोधलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

शोध निर्देशक

....

उप-प्रा. लय प्रसाद खतिवडा

शिक्षा शास्त्र सङ्काय

टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस, कैलाली

मिति : २०६९/०६/२१

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस
टीकापुर, कैलाली

मिति : २०६९/०६/२१

मूल्याङ्कन समितिको स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस टीकापुर, नेपाली भाषा शिक्षा विभागका शोधार्थी **देनकला रावल**ले स्नातकोत्तर (एम.एड) तहमा नेपाली विषयको नेपाली शिक्षा ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत गर्नु भएको **'कैलाली जिल्लामा बोलिने देशहुरिया थारू भाषाको नेपाली भाषासँग तुलनात्मक अध्ययन'** शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका निमित्त उपयुक्त ठहरिएकाले स्नातकोत्तर उपाधिका लागि स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१. विषय समिति अध्यक्ष उप-प्रा. धनकृष्ण उपाध्याय ....

२. बाह्य परीक्षक प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी ....

नेपाली विषय समिति अध्यक्ष, त्रि.वि.वि.

३. विषय विशेषज्ञ उप-प्रा.तिलक देव गिरी ....

४. शोध निर्देशक उप-प्रा.लय प्रसाद खतिवडा ....

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस टीकापुर, कैलाली शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षण विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड) दोस्रो वर्षको पाठ्यांश नेपा.शि.५९८ को प्रयोजनार्थ 'कैलाली जिल्लामा बोलिने देशहुरिया थारू भाषाको नेपाली भाषासँग तुलनात्मक अध्ययन' नामक यो शोधपत्र तयार पारिएको हो । शोध प्रस्तावदेखि नै आवश्यक राय, सल्लाह र सुझाव दिनु हुने टीकापुर बहुमुखी क्याम्पसका श्रद्धेय गुरु उप-प्रा. लय प्रसाद खतिवडाज्यूको निर्देशनमा मैले यो शोधपत्र तयार पारेको हो उहाँले आफ्नो कार्य व्यस्तताका बावजुद पनि मलाई यो शोधकार्य गर्नका लागि अतुलनीय योगदान प्रदान गर्नु भयो, वहाँप्रति म अभारी रही हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस शोधपत्रको प्रस्ताव स्वीकार गरी शोध कार्य गर्न अवसर प्रदान गर्नु हुने टीकापुर बहुमुखी क्याम्पसका नेपाली शिक्षा विभागीय प्रमुख श्रद्धेय गुरु उप प्राध्यापक श्री धन कृष्ण उपाध्याय र शोधकार्य सम्बन्धी उचित राय, सल्लाह तथा प्रेरण प्रदान गर्नु हुने श्रद्धेय गुरु उप प्राध्यापक श्री तिलक देव गिरी प्रति र एम.एड. पढाइको सुरुवातबाट नै शोधकार्य गर्नु पर्छ भनी प्रेरणा प्रदान गर्ने उप प्राध्यापक नाथु राम चौधरीज्यूप्रति कृतज्ञ छु ।

शोधकार्यका लागि आवश्यक पर्ने (द्वितीय स्रोत) पुस्तक, पत्र पत्रिका उपलब्ध गराई दिने मेरा हितैषी सहकर्मी मित्र राजकुमार चौधरी त्यस्तै गरी श्री जनक चौधरी, श्रीमती किरण चौधरी, श्री प्यारु राम चौधरीलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । थारू भाषाका पत्र-पत्रिका तथा चलचित्र सम्बन्धी सामग्री सङ्कलन गरी सहयोग पुऱ्याउने भाइ मख्खन रावलप्रति कृतज्ञ छु । तथ्याङ्क सङ्कलनमा उपयोगी पुस्तक पुस्तिका जुटाई दिने टीकापुर नगरपालिका कार्यालयकी कर्मचारी श्रीमती अमृता रावल र टीकापुर सामुदायिक पुस्तकालयकी कर्मचारी श्रीमती पुण्यवती शर्मालाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोधकार्य छिटो गरौं ढिलो गर्नु हुँदैन भनी उत्साह तथा प्रेरणा प्रदान गर्ने सहपाठी श्रीमती ज्ञानु रेग्मीप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । विभिन्न सामग्री सङ्कलनमा विविध तवरले सहयोग गर्नु भएका थारू भाषी वा गैर थारू भाषी वक्ताहरु, प्रश्नावली भरी तथा मौखिक रुपमा प्रश्नको उत्तर दिई सहयोग गर्नु हुने महानुभावप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

मलाई यस धरतीमा पाइलो टेकाएर बाच्न सिकाउने, पढ्नुपर्छ, पढाइलाई रोक्नु हुँदैन भनी प्रेरणा दिनु हुने मेरा पुजनीय बुवा कमान सिंह रावल र आमा देवु रावल प्रति आभारी छु । मेरो पढाइलाई एस.एल.सी देखि यहाँ सम्म पुऱ्याउन सहयोग गर्ने र यस कार्यलाई विविध व्यवहारिक कठिनाइका बावजुद पनि श्रम, सिप, खर्चेर तथ्याङ्क सङ्कलनमा सहयोग गर्ने, लेखनकार्यको लागि वातावरण मिलाइदिने मेरा पति श्री गंग बहादुर विष्टलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । खेस्रा लेखन कार्यमा सहयोग गर्ने छोरी निशा र छोरा निराजनप्रति कृतज्ञ छु । मेरा लागि प्रेरणा र उत्साहका खानी भाइ गणेश सिंह रावल र सूर्य रावलप्रति कृतज्ञ छु । मेरो सफलतामा खुशी हुने हितैषी र शुभेच्छुक प्रेरणाकी श्रोत दिदी केशरी विष्टप्रति कृतज्ञ छु । प्रशस्त समय दिएर शुद्ध टङ्कन गरी सहयोग गर्नु हुने हरि फोटोकपी सेन्टरका भाइ हरि चौधरी, जित ब. चौधरी र भुवन चौधरीलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

देनकला रावल

शोधार्थी

मिति : २०६९/०५/२८

शोधसार

शोध शीर्षक : कैलाली जिल्लामा बोलिने देशहुरिया थारु भाषाको नेपाली भाषासँग तुलनात्मक अध्ययन

शोधकर्ता : देनकला रावल

शोधनिर्देशक : उप-प्रा. लय प्रसाद खतिवडा

विभाग : नेपाली भाषा शिक्षण विभाग, टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस टीकापुर, कैलाली

शैक्षिक सत्र : २०६८/२०६९

पृष्ठ संख्या : १०७+३६

अध्याय : पाँच

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्व विद्यालय नेपाली भाषा शिक्षण विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड) आठौं पत्र नेपा.शि.५९८ को प्रयोजनार्थ तयार पारिएको छ । देशहुरिया थारू भाषा र नेपाली भाषाका शब्दवर्गहरु बिच के कस्ता समानता र असमानता छन् भनी अध्ययन गर्न पुस्तकालयीय र क्षेत्रीय अध्ययन विधि अवलम्बन गरिएको छ । शोध पत्र वर्णनात्मक, तुलनात्मक र विश्लेषणात्मक अनुसन्धान ढाँचामा तयार पारिएको छ । जस अनुसार अध्याय एकमा शोध शीर्षक, शोधको प्रयोजन, समस्या कथन, शोधका उद्देश्य, शोधको औचित्य, पूर्वकार्यको समीक्षा, शोध विधि, तथ्याङ्कका स्रोतमा प्राथमिक स्रोत र द्वितीय स्रोत, अध्ययनको जनसङ्ख्या, जनसङ्ख्याको छनोट, सामग्री निर्माण, शोधको सीमाङ्कन र शोधपत्रको रुपरेखा रहेका छन् । अध्याय दुईमा भाषाको छोटो परिचय, थारू जातिको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, थारू भाषाको सामान्य परिचय, देशहुरिया थारू भाषाको सामान्य परिचय, देशहुरिया थारूको वर्तमान स्थिति, धर्म र संस्कृति, पेसा, पुस्तक, पत्रपत्रिका प्रकाशन आदिको जानकारी दिइएको छ । अध्याय तिनमा देशहुरिया थारू भाषाको शब्दवर्गको अध्ययन छ जस अन्तर्गत, नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियापद, नामयोगी, क्रियायोगी, संयोजक, विस्मयादि बोधक र निपातको बारेमा उल्लेख गरिएको छ । अध्याय चारमा देशहुरिया थारू भाषा र नेपाली भाषाका शब्दवर्गको तुलनात्मक अध्ययन रहेको छ । जस अनुसार दुवै भाषामा नामपदमा समानता पाइएको छ भने देशहुरिया थारू भाषा सर्वनामका द्वितीय र तृतीय पुरुषका उच्च र उच्चतम आदरवाची सर्वनाम नपाइने उल्लेख गरिएको छ । नेपाली भाषाको संरचनामा भेदक विशेषण भेद्य सङ्गतिबाट प्रभावित देखिन्छ भने देशहुरियामा थारू भाषा यसबाट प्रभावित देखिदैन । देशहुरिया थारू भाषामा उच्च आदरार्थी क्रियापद स्त्रीलिङ्गी क्रियापद र अभ्यस्त पक्षका क्रियापद पनि पाइदैनन् । नामयोगी, क्रियायोगी, विस्मयादि बोधक संयोजक र निपातका दुबै भाषामा समान व्यवस्था पाइन्छ ।

शोधार्थी

देनकला रावल

विषय सूची

स्वीकृति-पत्र क

शोध निर्देशकको सिफारिस-पत्र ख

शोधसार ग

कृतज्ञता ज्ञापन घ

विषय सूची च

तालिका सूची ट

अध्याय - एक : शोध परिचय **१-१३**

१.१ शोध शीर्षक १

१.२ शोधको प्रयोजन १

१.३ समस्या कथन १

१.४ शोधका उद्देश्यहरू ३

१.५ शोधकार्यको औचित्य ३

१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा ५

१.७ शोध विधि १०

१.७.१ तथ्याङ्कका स्रोत १०

१.७.२ अध्ययनको जनसङ्ख्या ११

१.७.३ जनसङ्ख्याको छनोट ११

१.७.४ सामग्री निर्माण १२

१.८. शोधको सीमाङ्कन १२

१.९. शोधपत्रको रूपरेखा १२

अध्याय-दुई : देशहुरिया थारु भाषाको सामान्य परिचय **१४-३६**

२.१ भाषा १४

२.२ थारू जातिको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि १६

२.३ थारू भाषाको सामान्य परिचय १८

२.४ देशहुरिया थारू भाषाको सामान्य परिचय २१

२.५ देशहुरिया थारूको वर्तमान स्थिति २२
२.६ बसोबास र जनसङ्ख्या २६
२.७ धर्म र संस्कृति २७
२.८ पेसा ३२
२.९ पुस्तक, पत्र पत्रिका प्रकाशन ३३

अध्याय-तिन : देशहुरिया थारू भाषाको शब्दवर्गको अध्ययन ३७-६८

३.१ शब्द ३७
३.२ शब्दवर्ग ३७
३.३ नामवर्ग ३९
३.४ भाषावैज्ञानिक आधारमा ४१
३.५ सर्वनाम ४२
३.६ सर्वनामका प्रकार (सर्वनाउँक मेर) ४२
३.६.१ पुरुषवाचक सर्वनाम (पुरुष जनाइना सर्वनाम) ४३
३.६.२ दर्शक (देखाइना) सर्वनाम ४३
३.६.३ सम्बन्धवाचक सर्वनाम ४४
३.६.४ प्रश्नवाचक सर्वनाम ४४
३.६.५ निश्चयवाचक सर्वनाम ४५
३.६.६ अनिश्चयवाचक सर्वनाम ४५
३.६.७ पारस्परिक सर्वनाम ४५
३.६.८ निजवाचक सर्वनाम ४६
३.७. विशेषण ४६
३.७.१ विशेषणका प्रकार ४६
३.७.१.१ गुणबोधक विशेषण ४७
३.७.१.२ परिमाणवचक विशेषण ४८
३.७.१.३ सार्वनामिक विशेषण ४८
३.७.१.४ भेदक विशेषण ४९
३.७.१.५ सङ्ख्यावाचक विशेषण ५०

३.७.१.६ तुलनात्मक विशेषण ५०

३.७.१.७ कृदन्त बोधक विशेषण ५१

३.८. क्रिया ५१

३.८.१ क्रियाका प्रकार ५२

३.८.१.१ अर्थका आधारमा ५२

३.८.१.२ कर्मका आधारमा ५३

३.८.१.३ व्युत्पादनका आधारमा क्रिया ५४

३.८.१.४ समापनका आधारमा क्रिया ५७

३.८.१.५ संरचनाका आधारमा क्रिया ५७

३.९. क्रियायोगी ५८

३.९.१ क्रियायोगीका प्रकार ५८

३.९.१.१ कालिक क्रियायोगी ५८

३.९.१.२ स्थानिक क्रियायोगी ५८

३.९.१.३ परिमाणबोधक क्रियायोगी ५९

३.९.१.४ रीतिवाचक क्रियायोगी ५९

३.९.१.५ आवृत्ति वाचक क्रियायोगी ५९

३.९.१.६ कारण बोधक क्रियायोगी ६०

३.९.१.७ परिणाम बोधक ६०

३.९.१.८ प्रयोजन बोधक क्रियायोगी ६०

३.९.१.९ सर्त बोधक क्रियायोगी ६१

३.९.१.१० परिस्थिति बोधक क्रियायोगी ६१

३.९.१.११ विपरीत बोधक क्रियायोगी ६१

३.९.१.१२ माध्यम बोधक क्रियायोगी ६२

३.९.१.१३ सत्यापनीय क्रियायोगी ६२

३.१०. नामयोगी ६२

३.१०.१ नामयोगीका प्रकार ६२

३.१०.१.१ कालिक नामयोगी (कालबुझ्कैना नामयोगी) ६३

३.१०.१.२ स्थानिक नामयोगी (ठाउँ बुझ्कैना नामयोगी) ६३

३.१०.१.३ रीतिवाचक नामयोगी (रीत बुझैना नामयोगी) ६३
३.१०.१.४ दिशा बोधक नामयोगी (दिशा बुझैना नामयोगी) ६३
३.१०.१.५ अवधिवाचक नामयोगी (अवधि बुझैना नामयोगी) ६३
३.१०.१.६ विनिमय बोधक नामयोगी (विनिमय बुझैना नामयोगी) ६४
३.१०.१.७ तुलनावाची नामयोगी (तुलना कुझैना नामयोगी) ६४
३.१०.१.८ अभाववाची नामयोगी (अभाव बुझैना नामयोगी) ६४
३.१०.१.९ परिमाणवाची नामयोगी (परिमाण बुझैना नामयोगी) ६४
३.१०.१.१० माध्यमवाची नामयोगी (माध्यमवाची नामयोगी) ६४
३.११. संयोजक ६५
३.११.१ संयोजकका प्रकार ६५
३.११.१.१ निरपेक्ष संयोजक (समान एकाइलाई जोड्ने संयोजक) ६५
३.११.१.२ सापेक्ष संयोजक (असमान एकाइलाई जोड्ने संयोजक) ६६
३.१२. विस्मयादि बोधक ६६
३.१२.१ विस्मयादि बोधकका प्रकार ६६
३.१३. निपात ६७

अध्याय-चार : देशहुरिया थारू र नेपाली भाषाका शब्दवर्गको तुलनात्मक अध्ययन ६९-९९

४.१ नामपदको तुलना ६९
४.२ नामपदको रूपायन ७०
४.३ सर्वनामको तुलना ७२
४.४ विशेषणको तुलना ७६
४.५ विशेषणको रूपायन ७८
४.६ क्रियापदको तुलना ८०
४.७ क्रियाको रूपायनको तुलना ८२
४.८ क्रियायोगीको तुलना ९१
४.९ नामयोगीको तुलना ९३
४.१० संयोजकको तुलना ९५
४.११ विस्मयादि बोधकको तुलना ९६
४.१२ निपातको तुलना ९८

अध्याय-पाँच : उपसंहार **१००-१०७**

५.१ सारांश १००

५.२ निष्कर्ष १०१

५.३ शैक्षिक प्रयोजन १०३

५.४ सुझावहरू १०४

५.५ भावी अनुसन्धानका थप पक्षहरु १०४

सन्दर्भ सामग्रीहरु **१०६-१०७**

व्यक्तिवृत्त

परिशिष्ट

तालिका सूची

तालिका नं.		पृष्ठ सङ्ख्या
तालिका नं. १	२०५८ को जनगणना अनुसार थारू भाषाको भाषिका स्थिति	२०
तालिका नं. २	कैलाली जिल्लाको भाषिक स्थिति- २०५८	२५
तालिका नं. ३	देशहुरिया थारू भाषाका कृति तथा पत्र पत्रिकाहरू	३३-३४
तालिका नं.४	देशहुरिया थारु भाषामा निर्माण भएका चलचित्रहरु	३५
तालिका नं. ५	समापनका आधारमा क्रिया	५७
तालिका नं. ६	नामपदको तुलना	६९
तालिका नं. ७	लिङ्गको आधारमा नामको रुपायन	७१
तालिका नं. ८	वचनको आधारमा नामको रुपायन	७१
तालिका नं. ९	कारकको आधारमा नामको रुपायन	७१
तालिका नं. १०	सर्वनामको तुलनात्मक तालिका	७२
तालिका नं. ११	वचनका आधारमा सर्वनामको रूपायनको तुलना	७४
तालिका नं. १२	पुरुषका आधारमा सर्वनामको रूपायनको तुलना	७४
तालिका नं. १३	कारकका आधारमा सर्वनामको रूपायनको तुलना	७५
तालिका नं. १४	विशेषणको तुलना	७७
तालिका नं. १५	विशेषणको रूपायन	७८-७९
तालिका नं. १६	क्रियापदको तुलना	८०
तालिका नं. १७	क्रियाको तुलनात्मक अध्ययन	८०
तालिका नं. १८	लिङ्गका आधारमा क्रियापदको रूपायन	८२
तालिका नं. १९	वचनका आधारमा क्रियापदको रूपायन प्रक्रिया	८३
तालिका नं. २०	पुरुषका आधारमा क्रियाको रूपायनको तुलना	८४
तालिका नं. २१	कालका आधारमा क्रियाको रूपायन	८५
तालिका नं. २२	पक्षका आधारमा क्रियाको रूपायन	८६
तालिका नं. २३	भावका आधारमा क्रियाको रूपायन	८७
तालिका नं. २४	वाच्यका आधारमा क्रियाको रूपायन	८९

तालिका नं. २५	आदरका आधारमा क्रियाको रूपायन	९०
तालिका नं. २६	करण-अकरणका आधारमा क्रियाको रूपायन	९१
तालिका नं. २७	क्रियायोगीको तुलना	९२
तालिका नं. २८	नामयोगीको तुलना	९४
तालिका नं. २९	संयोजकको तुलना	९५
तालिका नं. ३०	विस्मयादि बोधकको तुलना	९६-९७
तालिका नं. ३१	निपातको तुलना	९८